

YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA BONONUN TA'LİLİ*

Gülşah YILMAZ**

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7589-2064>

DOI: 10.30915/abd.854230

Makalenin Geldiği Tarih: 20.10.2019 **Kabul Tarihi:** 03.03.2020

* **Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK–ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.**

** Dr. Öğr. Ü. / Uluslararası Fırat Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı.

ÖZ

Bono temel bir ilişkiye dayanılarak verilir bu nedenle her kambiyo taahhüdünün altında temel bir ilişki bulunmaktadır. Ancak bononun üzerinde borcun sebebi gösterilmez. Borcun sebebi olan temel ilişkiyi gösteren bir açıklama senet üzerinde yapılamaz. Dolayısıyla bono borcun sebebi olan temel ilişki ile ilintili hale getirilemez. Aksi halde bono geçersiz olur. Bononun hamili taahhüdün sebebini açıklamak ve bunu ispatlamak zorunda değildir. Tam aksine borçlu, böyle bir borcun var olmadığını iddia ediyorsa bu durumu ispatlamak zorundadır. Bononun ta'lili bono için yeni sebep göstermek anlamındadır. Yargıtay bononun ta'lili kavramını ispat yükünün belirlenmesinde kullanmaktadır. Oysa bu kullanım yanlıştır. Bu çalışmada bononun ta'lili kavramı Yargıtay kararları ışığında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bono, Ta'lil, Soyutluk İlkesi, İspat, Bedel Kaydı.

ALTERING THE REASON OF PROMISSORY NOTE
IN THE LIGHT OF SUPREME COURT DECISIONS

ABSTRACT

The promissory note is issued on the basis of a basic relationship, so there is a basic relationship under each exchange commitment. However, the reason for the debt on the promissory note is not shown. A statement showing the basic relationship that is the reason of the debt cannot be made on the deed. Otherwise, the promissory note is invalid. The holder of the promissory note is not obliged to explain and prove the cause of the commitment. On the contrary, the debtor must prove this situation if he claims that such a debt does not exist. Altering the reason of promissory note means put forward a new reason for the promissory note. Supreme court uses the concept of the altering of the reason of promissory note for the determination of the burden of the proof. However this using of concept is wrong. In this study, the concept of the altering of the reason of promissory note is examined in the light of Supreme Court decisions.

Keywords: Promissory Note, Altering The Reason, Abstraction Principle, Proof, Amount Record.

GİRİŞ

Ülkemizde kambiyo senetleri içerisinde uygulamada en sık kullanılan senetlerden biri bonodur. Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 776/1-b uyarınca bono kayıtsız ve şartsız bir bedel ödemek vaadini içerir. Bonoda yer alan taahhüdün herhangi bir kayda ve şarta bağlanamaması nedeniyle bono, temel olarak Türk Borçlar Kanunu m. 18 anlamında soyut borç tanımı (ikrarı) içeren bir kambiyo senedir. Bonoyu düzenleyen, senedi düzenleyip lehtara vererek kambiyo taahhüdü altına girer. Kambiyo senedi temel bir ilişkiye dayanılarak verilir bu nedenle her kambiyo taahhüdünün altında temel bir ilişki bulunur. Ancak kambiyo senetlerinde senet üzerinde borcun sebebi gösterilmez. Borcun sebebi olan temel ilişkiyi gösteren bir açıklama senet üzerinde yapılamaz. Dolayısıyla kambiyo senedi borcun sebebi olan temel ilişki ile ilintili hale getirilemez. Aksi halde kambiyo senedi geçersiz olur. Bu düzenleme emredici bir düzenlemedir (TTK m. 671/1-b; m. 776/1-b; m. 780/1-b). Dolayısıyla kambiyo senedi hamili alacak talebini sadece senede dayandırabilir; yoksa taahhüdün sebebini açıklamak ve bunu ispatlamak zorunda değildir. Tam aksine borçlu, böyle bir alacağın var olmadığını iddia ediyorsa bu durumu ispatlamak zorundadır. Bu durum kambiyo senetlerinde yer alan soyutluk ilkesinin bir sonucudur. Bu durumda soyutluk biçimsel olarak kambiyo senedinde bulunmaktadır. Bir diğer ifadeyle biçimsel soyutluk, kambiyo senedinin içerdiği hakkın temel ilişkiden bağımsızlığını ifade eder. Biçimsel soyutluk ispat soyutluğu olarak da adlandırılmaktadır. Bonoda yer alan ispat soyutluğuna ilişkin karine bono üzerinde yer alan isteğe bağlı (ihtiyari) kayıtlar ile değişikliğe uğramaktadır.

İsteğe bağlı olarak bonoya yazılan belli başlı kayıtlardan bir tanesi de “Bedeli malen/nakden alınmıştır” şeklindeki bedel kayıdır. Bu kaydın olmasının ya da olmamasının bononun geçerliliğine herhangi bir etkisi yoktur. Bu kayıt taraflar arasındaki temel ilişkiyi tam olarak göstermediğinden ispat yükü açısından bu kaydın varlığı bir değişiklik yaratmamaktadır. Buna göre bu kaydın varlığına rağmen düzenleyen senedin hatır senedi olduğunu iddia edebilir. Yargıtay bono üzerinde var olan sebebe ilişkin kaydın dışında başka bir sebebin taraflarca ileri sürülmesine “bononun ta'lili” demektedir. Yargıtay’ın bonoyu kim ta'lil ederse o kişinin ispat yükü altında olacağına ilişkin farklı türde kararları bulunmaktadır. Akademik kaynaklarda yer almayan ve Yargıtay tarafından oluşturulan “bononun ta'lili” kavramının tanımının, içeriğinin ve hukuki niteliğinin ne olduğunu tespit

edebilmek ve bu kavramın menfi tespit davalarında ispat yüküne nasıl etki ettiğini incelemek amacıyla bu çalışmada bononun ta'lili ile ilgili Yargıtay kararları araştırma konusu yapılmıştır. Bu kapsamda önce bonoda yer alan ispat soyutluğu anlatılmış akabinde ta'lil kavramının bunun üzerine etkileri açıklanmıştır.

I. Soyut Borç Tanıması

A. Genel Olarak

Hukukî işlemler sebebe bağlı olup olmamalarına göre “sebebe bağlı hukukî işlemler”, “soyut hukukî işlemler” olarak ikiye ayrılmaktadır^[1]. İki taraflı hukuki işlemlerde tarafların tek taraflı amaçları değil üzerinde anlaşmış oldukları amaç hukuki sebep olarak kabul edilir. Bu nedenle hukuki sebep denildiğinde tek taraflı amaçlar değil ancak tarafların kararlaştırdıkları amaç anlaşılmalıdır^[2].

Taraflarca takip olunan ve üzerinde anlaşılan hukuki amaç kazandırmayı içeren hukuki işlemin bir parçası haline getirilmişse kazandırma sebebe bağlıdır. Bu durumda kazandırmanın geçerli olması ve hüküm doğurması için geçerli bir hukuki sebebin mevcut olması şarttır. Hukuki sebebin bulunmadığı veya geçersiz olduğu halde yapılan bir eda temel ilişkinin de bulunmadığı anlamına gelecek ve bu durumda sebepsiz zenginleşmeden söz edilebilecektir^[3].

Borçlandırıcı işlemler ve özellikle borç sözleşmeleriyle yapılan kazandırma işlemleri kural olarak sebebe bağlıdır. Borç sözleşmelerindeki kazandırmaların hukuki sebebi, ifa sebebi (*causa solvendi*), alacak sebebi (*causa credendi*), bağışlama sebebi (*causa donandi*) olabileceği gibi kefalet sebebi ve diğer hukuki sebepler de olabilir. Borçlandırıcı işlemler ve özellikle borç sözleşmeleri Türk Borçlar Kanunu ve Türk Medeni Kanunu'na göre sebebe bağlı

[1] Tekinay, S. Sulhi /Sermet Akman/Haluk Burcuoğlu/Atilla Altop: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, İstanbul, 1993, s. 137. Kocayusufpaşaoğlu, Necip: *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, C. I, 6. Baskı, İstanbul 2014, s. 117. Eren, Fikret: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 16. Baskı, Ankara 2015, s. 190. Oğuzman, Kemal/ Turgut Öz: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. I, İstanbul, 2014, s. 213. Reisoğlu, Safa: *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 23. Baskı, İstanbul, 2012, s. 100, Antalya, Gökhan: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. I, İstanbul, 2012, s. 88.

[2] İsmet Sungurbey: *Borç İkrarı ve Borç Vaadi*, İstanbul 1957, s. 4.

[3] Sungurbey, s. 8.

işlemlerdir. Bu itibarla borçlandırıcı işlemlerin geçerliliği hukuki sebebi oluşturan temel işlemin geçerliliğine bağlıdır^[4].

Hukuki sebep kazandırmayı içeren hukuki işlemin olgusundan çıkarılmış ve kazandırma hukuki sebepten soyutlanmış olabilir. Bu gibi hukuki sebebi göstermeyen ondan ayrılmış bulunan kazandırmalar soyuttur. Öyle ki kazandırma geçerli bir hukuki sebep bulunmasa bile geçerli olur ve hüküm ifade eder^[5]. Satış, kira gibi borç sözleşmelerinde borcun sebebi bizzat sözleşmenin kendi içindedir. Sözleşmeden borcun sebebi anlaşılmalıdır. Bunun yanı sıra, istisnai olarak, bir borç sözleşmesinin soyut olarak kurulması mümkündür. Soyut olarak kurulan bir sözleşmede borcun sebebi sözleşmede gösterilmemektedir. Borçlu (B)'nin, alacaklı (A)'ya karşı "A'ya bin lira borçluyum" demesi şeklindeki bir örnekte borcun sebebi bu ifadede anlaşılammaktadır. Oysa tarafların arasında bir borç ilişkisi vardır. Bu satış, kira ya da bağışlama sözleşmelerinden kaynaklanan bir borç olabilir. Önemli olan bu sebebin taraflar arasındaki sözleşmede gösterilmese bile kanun koyucunun bu borcun doğumunu kabul etmesidir^[6].

Hukukumuzda bu şekilde hukuki sebebi gösterilmeyen borç sözleşmeleri geçerli kabul edilmiştir. TBK m. 18'e göre "Borcun sebebini içermemiş olsa bile borç tanınması geçerlidir". Dolayısıyla borçlanma sebebini açıklamamasına rağmen yukarıda verilen örnekte (B)'nin "A'ya bin lira borcum olduğunu kabul ediyorum. Bu borcu tanıyorum." demesi ile bu kişi borçlu haline gelecektir. Soyut borç tanınması tek taraflı bir işlem değildir. Karşı taraf kabul etmedikçe hüküm doğurmayacaktır^[7]. Soyut borç tanınmasında asıl sözleşme şekle bağlı olsa bile tanıma şekle bağlı tutulamaz^[8].

[4] Eren, s. 191. Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 137. Kocayusufpaşaoğlu, s. 117. Oğuzman/Öz, s. 212. Reisoğlu, s. 100. Antalya, s. 88.

[5] Kocayusufpaşaoğlu, s. 119. Eren, s. 192. Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 137. Oğuzman/Öz, s. 214.

[6] Kocayusufpaşaoğlu, s. 120. Eren, s. 192. Oğuzman/Öz, s. 213.

[7] Eren, s. 193. Alman Medeni Kanunu'nda soyut borç sözleşmesinin iki şekilde olabileceği öngörülmektedir. Bunlardan biri borç tanınması diğeri borç vaadidir. Borç tanınması ve borç vaadi sonuçları bakımından farksızdır. Bu sebeple İsviçre-Türk kanun koyucusu soyut borç sözleşmelerinin bu iki tipini birbirinden ayırt etmeye lüzum görmemiş sadece borç tanınması deyimini kabul etmiştir (Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 137).

[8] Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 142. Eren, s. 193. Reisoğlu, s. 101.

B. Soyut Borç Tanıması Olarak Bono

TTK m. 776/1-b uyarınca bono kayıtsız ve şartsız bir bedel ödemek vaa-dini içerir. Bonoda yer alan taahhüdün herhangi bir kayda ve şarta bağlanamaması nedeniyle bono, temel olarak TBK m. 18 anlamında borç tanımı içeren bir kambiyo senedir. Bonoyu düzenleyen senedi düzenleyip lehtara vererek kambiyo taahhüdü altına girer^[9]. Kambiyo senedi temel bir ilişkiye dayanılarak verilir bu nedenle her kambiyo taahhüdünün altında temel bir ilişki bulunmaktadır. Tarafların arasında bir borç ilişkisinin bulunmadığı durumlarda bile bu ilişkinin hatır ilişkisi olduğu kabul edilir^[10].

Kambiyo senetlerinde soyutluk ilkesi geçerlidir. Bu soyutluk, senette yer alan taahhüdün (borcun) sebebinin açıklanmaması yüzünden gündeme gelir. Taahhüdün mutlaka bir nedeni vardır. Ancak bu neden senet üzerinde gösterilmez. Kıymetli evrakta yer alan taahhüdün varlığı, kapsamı ve içeriği açısından sadece senet belirleyici rol oynar. Bu soyutluğun hukukî dayanağı TBK m. 18'dir. Soyutluk ilkesinin kabul edilmesinin temel nedeni kamu güvenidir. Fakat bu güven senette yerleşmiş olan hak ile temel ilişkiden doğan hak birbirinden ayrı tutuluyorsa, bir diğer deyişle kıymetli evrak soyutsa yaratılabilir. Kamu güveni senedin ekonomik işlevini sağlaması için gereklidir ve bu güveni sağlayabilmenin hukukî yolu kıymetli evrakın soyutluğudur^[11].

II. İspat Soyutluğu Kavramı

A. Genel Olarak

İspat (aslında isbat) kelime olarak tespit etme belirleme sabitleme anlamındadır. İspat genel anlamda bir iddianın doğru ve gerçek olup olmadığı konusunda hâkimi inandırma faaliyetidir. Davada ispat taraflarca iddia

[9] Ülgen, Hüseyin/ Helvacı, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan: *Kıymetli Evrak Hukuku*, 8. Baskı, İstanbul 2013, s. 89. Öztan, Fırat: *Kıymetli Evrak Hukuku*, 22. Baskı, Ankara 2018, s. 206. Poroy, Reha/Tekinalp, Ünal: *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 21. Baskı, İstanbul 2013, s. 245. Bilgili, Fatih/Demirkapı, Ertan: *Kıymetli Evrak Hukuku*, 9. Basım, Bursa 2018, s. 69.

[10] Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 86. Türk, Ahmet: *Kambiyo Senedi Borçlusuz Tarafından Açılan Bedelsizliğe Ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Özel Sayı, Prof. Dr. İrfan Baştuğ'a Armağan, İzmir 2005, s. 369.

[11] Poroy/Tekinalp, s. 39. Öztan, ss. 69-70. Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 92.

edilen talebin dayandığı hukuk kuralının koşul vakıalarının somut olarak iddia edildiği gibi gerçekleştiği konusunda hâkimde kanaat uyandırmak üzere yapılan inandırma faaliyetidir^[12]. İspatın konusunu tarafların üzerinde anlaşamadıkları ve uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek çekişmeli vakıalar oluşturur (HMK m. 187/1). İspat yükü, kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, iddia edilen vakıaya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkararak tarafa aittir. Örneğin davacı davalıya ödünç para verdiğini iddia ediyorsa ödünç verme vakıasını ispatlamalıdır^[13]. Kanuni bir karineye dayanan taraf, sadece karinenin temelini oluşturan vakıaya ilişkin ispat yükü altındadır. Kanunda öngörülen istisnalar dışında, karşı taraf, kanuni karinenin aksini ispat edebilir (HMK m. 190).

Soyut borç tanınmasının en büyük pratik yararı, uyuşmazlık halinde alacaklıya borca esas olan hukukî sebebi ispata mecbur olmadan, sırf söz konusu borç senedine dayanarak dava açmak, alacağını talep etmek hakkını sağlamasıdır. Hukukî sebebi ve bunun geçerli olmadığını ispat borçluya düşmektedir. Zira, alacaklı maddî hukuk gereğince soyut bir alacak iddiasına dayanabilmektedir; sadece alacağının varlığını soyut da olsa ispat etmekle ispat yükünü yerine getirmiş olur. Dolayısıyla, elinde soyut borç senedi olan alacaklının alacak iddiasını ispat etmiş sayılmasından dolayı, artık borçlu kendi açısından ispat faaliyetinde bulunmalıdır. Kısaca soyut borç tanınmasında da aslında alacaklı tamamen ispat yükünden kurtulmamakta ancak, alacağı soyut haliyle de ispatı yeterli sayılmaktadır. Buna karşılık borçlu, hukukî sebebi ve bunun geçerli olmadığını ispat etmek durumundadır. Alacaklının bu alacağını talep etmesi durumunda, borçlu önce bu borç tanınmasının hangi hukukî sebebe dayandığını ispat ettikten sonra tüm itiraz ve def'ilerini öne sürmek imkânını kazanacaktır. Bunun haricinde borçlunun bu borç tanınmasının ondan tehdit, hile gibi yollarla alındığı şeklinde bir doğrudan savunma yapması da mümkündür^[14].

Dolayısıyla, TBK m. 18'e uygun, borcun sebebini göstermeyen bir borç tanınmasında, aksi borçlu tarafından ispat edilmedikçe, taraflar arasında haklı

[12] Atalay, Oğuz: Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku, Cilt: 2, 15. Baskı, İstanbul 2017, s. 1585.

[13] Kuru, Baki: *İstinâf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku*, İstanbul 2016, s. 323.

[14] Kocayusufpaşaoğlu, s. 120. Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 92. Öztan, s. 69. Bilgili/Demirkapı, s. 54.

ve geçerli bir hukukî sebebin bulunduğu karine olarak kabul edilmektedir^[15]. Bu karine öğretide “*ispat soyutluğu*” olarak adlandırılmaktadır^[16]. Buna göre borcun varlığını kabul etmek için başka bir delile ihtiyaç yoktur. Alacaklı böyle bir tanımaya dayanıyorsa artık ne alacağın sebebinin ne de tanımının içeriğini ispat yükü altındadır. Tanımaya rağmen gerçekte borcun doğmadığını ve tanımaya konu olan edimi ifaya zorlanamayacağını ispat etmek borçluya düşer. Borçlu tanımaya esas olan temel ilişkiye veya ikrarın hukuki sebebine dair delil getirmek suretiyle bu ispat yükünün altından kalkabilir. Oysa tanıma borç sebebinin içerseydi bu durumda, soyut borç tanınmasında olduğu gibi sadece soyut bir alacak varlığını değil, aynı zamanda sebebin ve sebebe bağlı olarak hakkın doğumunu sağlayan bütün unsurların gerçekleştiğini bizzat alacaklı ispatlamak zorunda olacaktı. İspat konusunda kabul edilen soyutluk, tanınan alacağın her türlü delilden soyutlanmış olarak varlığını kabul eder ve fakat bu karinenin borçlu tarafından yıkılabilmesi imkanını reddetmez^[17].

[15] Alacaklının alacağını ispatlamak zorunda olmaması durumu hakkında üç farklı görüş öne sürülmektedir. İsviçre hukukunda bazı yazarlar Fransız hukukunun etkisinde kalarak sebebi gösterilmeyen borç tanımalarının genel kuralın bir istisnası olarak kabul etmekte ispat yükünü karşı tarafa geçiren kanuni bir karine olduğunu savunmaktadır. Bunun aksi bir görüş ise kanuni karinelerin hâkimin delilleri değerlendirme üzerindeki yetkisini aşırı ve gereksiz yere sınırlandırıldığını düşünmekte ve sebebi gösterilmeyen borç tanımalarının kanuni bir karine değil sadece tanınan borcun varlığı hakkında fiili bir karine yarattığını ileri sürmektedir. Buna göre bu fiili karine ispat yükü ile ilgili olmayıp sadece delillerin değerlendirilmesi ile ilgilidir ve alacaklı ile borçlu iradelerinden bağımsızdır. Borç tanımalarında ispat yükü alacaklı üzerindedir. Bir diğer ifade ile alacaklının varlığını ispatladığı borç tanımalarını hükümden düşürmeye ilişkin ispat yükü borçlunun üzerindedir. Son olarak bir diğer görüşe göre sebebi gösterilmeyen borç tanınması bir ispat sözleşmesidir. Bu görüşe göre alacaklı ve borçlu borcun varlığı konusunda bir ispat sözleşmesi yapmışlardır. O halde her borç tanınması aksi yani yeni bir borç doğurucu nitelikte olduğu ispat edilmedikçe bir ispat sözleşmesi sayılacak ve alacaklı tanınan borcun varlığı ve geçerliliği ile ilgili hiçbir şey ispat etmek zorunda kalmayacaktır. İleri sürülen görüşler hakkında detaylı bilgi için bkz. Karlı, Özlem: *Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanınması*, İstanbul 2008, ss. 87-89.

[16] Kocayusufoğlu, s. 122. Eren, s. 195. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 140. Öztan, s. 69.

[17] Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 140. Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 93. Öztan, s. 69. İsviçre hukukuna bu görüş Fransız hukuk sisteminden gelmiştir. Fransız hukukunda da sebep içermeyen borç tanınması alacaklıyı geçerli bir borç sebebinin varlığını ispat külfetinden kurtaran bir delil teşkil eder. Bununla beraber borçlu tanımının geçerli bir sebebi olmadığını ispatlayabilir. Bu takdirde tanıma

Soyut borç tanınması hukukumuzda en çok kıymetli evrak hukuku alanında görülmektedir. Kıymetli evrakı diğer borç senetlerinden ayıran en önemli unsur olan hak ve senet birlikteliği gereği, kural olarak senet üzerinde yapılacak işlemlerin senedin maddi varlık kazandığı belge üzerinde yapılması gerekir. Çünkü hakkın varlığı senet ibraz edilerek ileri sürüldüğü için, senet ibraz edilen kişinin senet üzerinden hakkın varlığını ve hak sahibini görmesi gerekir^[18].

Soyutluk kambiyo senetlerinde iki türlü ortaya çıkar. İlk olarak soyutluk biçimsel olarak kambiyo senedinde bulunmaktadır. Biçimsel soyutluk, kambiyo senedinin içerdiği hakkın temel ilişkiden bağımsızlığını ifade eder. Bunun neticesinde kambiyo senetlerinde senet üzerinde borcun sebebi gösterilmez. Borcun sebebi olan temel ilişkiyi gösteren bir açıklama senet üzerinde yapılamaz. Dolayısıyla kambiyo senedi borcun sebebi olan temel ilişki ile ilintili hale getirilemez. Aksi halde kambiyo senedi geçersiz olur. Bu düzenleme emredici bir düzenlemedir (TTK m. 671/1-b; m. 776/1-b; m. 780/1-b). Dolayısıyla kambiyo senedi hamili alacak talebini sadece senede dayandırabilir; yoksa taahhüdün sebebini açıklamak ve bunu ispatlamak zorunda değildir. Tam aksine borçlu, böyle bir alacağın var olmadığını iddia ediyorsa bu durumu ispatlamak zorundadır. Bu nedenle biçimsel soyutluk,

hükümsüz kalır. Dolayısıyla borç tanınmasının tek fonksiyonu alacaklı bakımından ispat kolaylığı sağlamasıdır. Alman hukukunda farklı görüşler vardır. İlk olarak sebebini içermeyen borç tanınması temel borç ilişkisinden bağımsız yeni bir borç yükümü meydana getirir. Bu yükümün geçerliliği herhangi bir borç sebebini geçerliliğine bağlı değildir. O halde soyut borç tanınmasının temelini teşkil eden ilişki batıl olsa bile tanıma geçerlidir. Bir diğerine göre borç tanınmasının esas fonksiyonu zaten mevcut olan bir borcun ifasını teminat altına almaktır. Bu amaçla yapılan tanıma mevcut borçla aynı içerikte bir borç daha meydana getirmekle beraber bu yeni borç eskisinin yerine geçmez ve onun devamına engel olmaz. Bunlar alacaklıya yarıyan iki hak sağlar bunlardan biri yerine getirilince diğeri de sona erer. En son görüşe göre ise temel borç ilişkisinin hükümsüzlüğü borç tanınmasını geçersiz bırakmaz fakat borçluya bir sebepsiz zenginleşme davası hakkı ya da savunması sağlar. Bir diğer ifadeyle borçlu temel borç ilişkisinin batıl olduğunu ve tanınmanın böyle bir ilişki dolayısıyla yapıldığını böylece alacaklının sebepsiz bir alacak hakkı kazanmış bulunduğunu iddia ve ispat edebileceği gibi alacaklının açacağı ifa davasında bunları savunma şeklinde de ileri sürebilir. Eğer borçlu temel ilişkinin geçersiz olmasına rağmen tanıdığı borcu ifa etmişse verdiklerini yine sebepsiz zenginleşme davası ile geri alabilir (Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, ss. 138, 139).

[18] Seven, Vural: *Kambiyo Senetlerinde Alonj*, İzmir Barosu Dergisi, Sayı:1, 2017, s. 73.

ispat soyutluğu olarak kabul edilmektedir^[19]. İkinci soyutluk ise “*maddi soyutluk*” olarak anılır. Bu soyutluk kambiyo senedinin ciro ve zilyetliğin geçirilmesi yoluyla iyiniyetli üçüncü bir kişi eline geçtiğinde işlevsellik kazanır. Maddi soyutluk temel ilişkiden kaynaklanan def’ilerin iyiniyetle senedi devralan üçüncü kişiye karşı ileri sürülmesini engeller^[20].

B. Bono Üzerinde Yer Alan Bedel Kaydının İspat Soyutluğuna Etkisi

Bononun yasal şekil şartları TTK m. 776’da gösterilmiştir. Buna göre, bono senet metninde “bono” veya “emre yazılı senet” kelimesini ve senet Türkçe’den başka bir dille yazılmışsa, o dilde bono veya emre yazılı senet karşılığı olarak kullanılan kelimeyi, kayıtsız ve şartsız belirli bir bedeli ödemek vaadini, vadeyi, ödeme yerini, kime veya kimin emrine ödenecek ise onun adını, düzenlenme tarihini ve yerini, düzenleyenin imzasını içerir. Belirtilen kayıtlardan “bono” ya da “emre yazılı senet” kelimesinin varlığı, belirli bir bedeli kayıtsız şartsız ödeme vaadi, lehtarın adı, düzenleme tarihi ve düzenleyenin imzası zorunlu kayıtlardır. Bu kayıtların olmayışı bonoyu geçersiz kılar. Bu kayıtlar dışında bononun üzerine konan kayıtlar isteğe bağlı (ihtiyari) kayıtlardır. Bu kayıtlar tamamen isteğe bağlı niteliktedir ve bu kayıtların geçerli olup olmadıkları her bir kayıt bakımından kaydın içeriğine göre incelenir. Bu kayıtlar kanunda zikredilmeyen ve bono açısından zorunlu olmayan kayıtlardır^[21].

İsteğe bağlı olarak bonoya yazılan belli başlı kayıtlardan bir tanesi de “Bedeli malen/nakden alınmıştır” şeklindeki bedel kayıdır. Bu kaydın olmasının ya da olmamasının bononun geçerliliğine bir etkisi yoktur. Bu kaydın konulması bonoyu düzenleyenin isteği ile ilgilidir. Bu kayıt taraflar arasındaki temel ilişkiyi tam olarak göstermediğinden bu kayıt bonoyu kayıtsız ve şartsız olma halinden çıkarmaz. Öğretide ispat yükü açısından bu kaydın varlığının bir değişiklik yaratmayacağı, dolayısıyla bu kaydın bonoda yer alan ispat soyutluğuna etki etmeyeceği belirtilmiştir. Buna göre bu kaydın varlığına rağmen düzenleyen senedin hatır senedi olduğunu iddia edebilir ve bu iddiasını ispat yükü altındadır^[22]. Başka bir görüşe göre ise

[19] Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 93. Öztan, s. 69. Bilgili/Demirkapı, s. 54.

[20] Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 93. Poroy/Tekinalp, s. 29. Bilgili/Demirkapı, s. 54.

[21] Öztan, s. 212. Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 139. Poroy/Tekinalp, s. 29.

[22] Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 139. Öztan, s. 213.

bu kayıtlar kambiyo taahhüdüne ilişkin kayıtlar olarak değil usule ilişkin kayıt olarak değerlendirilebilir^[23].

III. Bononun Ta'lili

A. Bononun Ta'lili Kavramı

Bononun ta'lili kavramı hukuk literatürüne Yargıtay kararları ile girmiştir. Yargıtay'a göre, bononun üzerinde bir malen ya da nakden gibi bedel kaydı varsa bu kayıt senedi temel ilişki ile ilintili hale getirmez; bu nedenle senet geçerliliğini korur, ancak diğer taraftan temel ilişkide yer alan edimlere ilişkin savunmalarda bu kayıt, ispat konusunda kimin delil ikame etmesi gerektiğini belirler. Bu kayıtların aksinin savunulması bononun ta'lili (nedene, illete bağlanması) anlamına gelir ki, böyle bir durumda Yargıtay'a göre ispat yükü yer değiştirir. Bonoyu ta'lil eden, iddiasını ispat yükü altına girer. Senette borcun nedeni "mal" ya da "nakit" olarak belirtilmişse, tarafların yazılı borç sebebine dayanmaya hakkı olacağından, ispat yükü bunun aksini ileri süren tarafa ait olacaktır. Eğer yanlardan biri senet metninde yazılı kaydın doğru olmadığını söylüyorsa, lehine olan karinesi çürümüş sayılacak, bunun sonucu olarak da iddiası paralelinde ispat yükünü de üstlenecektir. Buna bononun ta'lili denmektedir. Bu anlamda ta'lil senet metninde açıklanan düzenleme (ihdas) nedenine aykırı beyanda bulunma anlamına gelmektedir^[24].

[23] Sayhan, İsmet: *Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi Ve Bedel İlişkisi*, Ankara 2006, s. 73. Yazar, bu kayıtların usule ilişkin olmaları sebebiyle senedin kambiyo senedi niteliğini etkilemediği görüşündedir (Sayhan, s. 161).

[24] Senedin ta'lili kavramı bononun, düzenlenme nedeni bilinmeksizin hukuksal talep hakkı doğurması gerçeği karşısında alacaklı veya borçlunun bir kanıt oluşturma tarzı olarak tanımlanmaktadır (Tutumlu, Mehmet Akif: *Bononun Düzenlenme Nedeninin Değiştirilmesinde (Tek ve Çift Taraflı Ta'lilinde) İspat Yükü*, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 37, 2009, s. 149. "Bedel kaydı içeren bononun lehdarı, artık senedin kayıtsız ve koşulsuz bir borç ikrarı olduğu yolundaki soyutluk kuralına dayanamayacaktır. Borç ikrarını içeren bir belge aleyhine kanıt sunulabilir. Ancak; ikrar borcun nedenini içeriyorsa, sadece bu nedenin gerçekleşmediğinin kanıtlanması gerekir (YİBK'nun 12.4.1933 gün ve 1933/30-6 sayılı ilamı). Bonoda kural olarak ispat yükü senedin bedelsiz olduğunu iddia eden tarafa aittir. Ancak, bir defa bir mal alışverişine dayandığı "malen" kaydıyla ya da bir alacak borç ilişkisine dayandığı "nakten" kaydı ile senede yazılmışsa, artık buna uyulmak gerekir. Bu kayıtların aksinin savunulması senedin ta'lili (nedene, illete bağlanması) anlamına gelir ki, böyle bir durumda ispat yükü yer değiştirir. Senedi ta'lil eden, savını kanıtlamak yükümlülüğü altına girer. Senette borcun nedeni "mal" ya da "nakit" olarak belirtilmişse, tarafların yazılı borç sebebine dayanmaya hakkı olacağından, ispat yükü bunun aksini ileri süren

Ta'lil kelimesinin Türkçe karşılığı ise “sebepe gösterme”dir^[25]. Buradan hareketle bononun ta'lili “bono için sebepe göstermek” anlamına gelmektedir. Oysa Yargıtay bononun ta'lili kavramına “senet metninde açıklanan düzenleme (ihdas) nedenine aykırı beyanda bulunma” anlamını yüklemiştir. Buna göre bononun ta'lil edilebilmesi için senet üzerinde düzenleme sebebine ilişkin bir kaydın bulunması zorunludur. Bu kayıt genellikle bedel kaydı olmaktadır. Dolayısıyla bononun ta'lil edilebilmesi için öncelikle bono üzerinde bir bedel kaydı olmalı akabinde bu kaydın aksi bir sebepe taraflarca ileri sürülmelidir. Bu şekilde bono ta'lil edilebilecektir. Sonuç olarak ta'lil kavramı Yargıtay kararları içerisinde kelime anlamı ile kullanılmamıştır^[26].

B. Yargıtay Kararları Açısından Bononun Ta'lilinin İspat Yüküne Etkisi

Yargıtay'a göre bono için sebepe gösteren taraf bu sebebi ispat yükü altındadır. Buna göre davada ispat faaliyetini kimin yapacağına bu şekilde karar verilmelidir. Yargıtay kararları incelendiğinde bononun ta'lili ile ispat

tarafa ait olacaktır. Eğer yanlardan biri senet metninde yazılı kaydın doğru olmadığını söylüyorsa, lehine olan senet karanesi çürümüş sayılacak, bunun sonucu olarak da iddiası paralelinde ispat yükünü de üstlenecektir. Buna senedin ta'lili denmektedir. Bu anlamda ta'lil senet metninde açıklanan düzenleme (ihdas) nedenine aykırı beyanda bulunma anlamına gelmektedir. Nihayet malen ibaresi bulunan bir bonoda malın teslim alındığı, borçlu tarafından ikrar edilmiştir. Alacaklının teslim ettiğini kanıtlamak yükümlülüğü yoktur. Yazılı ikrarın aksini diğer bir deyişle, malın teslim edilmediğini borçlu kanıtlamak yükümlülüğündedir (HGKnun 17.12.2003 gün ve E:2003/19-781, K:2003/768; 17.04.2015 gün ve E:2013/19-1622, K:2015/1238 sayılı ilamları)” Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Esas No: 2013/19-2402 Karar No: 2015/1532 Karar Tarihi: 10.06.2015 (sinerjimevzuat.com.tr). Aynı yönde Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No:2016/8917, Karar No: 2018/696, Karar Tarihi: 15.02.2018. Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No:2016/7407, Karar No: 2017/2252, Karar Tarihi: 21.03.2017. Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No:2016/15201, Karar No: 2018/1176, Karar Tarihi: 13.03.2018. (Tutumlu, Mehmet Akif: *Senedin (Bononun) Düzenlenme Sebebine ve Bedelsizliğine İlişkin İddiaların İspatı*, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 143, 2018, s. 173.

[25] http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5d869c8b75a705.00521095, Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (Erişim Tarihi: 23.09.2019)

[26] Yargıtay kararlarında ta'lil kavramı net değildir. Yargıtay aynı durumu bir kararında ta'lil olarak kabul ederken bir diğer kararında ta'lil olarak kabul etmemektedir (Deynekli, Adnan: *Bonoda Bedel Kaydının Ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi*, GÜHFD, Cilt: IX, Sayı: 1-2, 2005, s. 166).

yükünün kime düşeceği arasında olasılıklara göre bazı kurallar oluşturulmuştur. Bu kuralları şu şekilde özetleyebiliriz:

i. Borçlandırıcı işlemler ve özellikle borç sözleşmeleriyle yapılan kazan-dırma işlemleri kural olarak sebebe bağlıdır. Borç sözleşmelerindeki kazan-dırılmaların hukuki sebebi, ifa sebebi alacak sebebi, bağışlama sebebi olabileceği gibi kefalet sebebi ve diğer hukuki sebepler de olabilir. Borçlandırıcı işlemler ve özellikle borç sözleşmeleri Türk Borçlar Kanunu ve Türk Medeni Kanunu'na göre sebebe bağlı işlemlerdir. Bu itibarla borçlandırıcı işlemlerin geçerliliği hukuki sebebi oluşturan temel işlemin geçerliliğine bağlıdır^[27]. Bu nedenle kural olarak alacaklı olduğunu iddia eden bir kişi borcunun dayandığı hukuki sebebi ve onun geçerli olduğunu ispat etmek zorundadır. Ancak alacaklı bonoya dayalı alacağını talep ettiğinde ispat soyutluğu karinesi nedeniyle sebep göstermek zorunda değildir. Alacağını bonoyu sunarak ispatlamış kabul edilmektedir. Artık borcunun olmadığını ispatlamak zorunda olan borçludur. Bunun sonucu olarak da Yargıtay'a göre bu durumda ispat yükünün borçluda olduğu kabul edilmektedir. Bu olasılıkta bononun ta'lili yoktur.

ii. Ancak alacaklı bono üzerinde borcun sebebine ilişkin bir açıklama varken başka bir düzenleme sebebine ilişkin beyanda bulunursa (Yargıtay'ın ifadesi ile bonoyu ta'lil ederse) artık ispat soyutluğu nedeniyle elde ettiği avantajı kaybeder. Bu durumda borçlu ile aralarında olan borç ilişkisinin dayandığı hukuki sebebi ve bu sebebin geçerliliğini ispatlamak zorundadır. Zira alacağı olduğunu iddia eden ve bu durumdan lehine hak çıkaran taraf alacaklıdır^[28]. Örneğin Yargıtay'a göre altın karşılığı alınan senet nakden

[27] Eren, s. 191. Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 137. Kocayusufpaşaoğlu, s. 117. Oğuzman/Öz, s. 212. Reisoğlu, s. 100. Antalya, s. 88.

[28] “*Davalı asil, 03.05.2012 tarihli celsedeki imzalı isticvap beyanında, davacıya 8500 DM borç verdiğini karşılığında iki senet aldığını belirtmiştir. 35.000 DM bedelli senedin dava konusu senet olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda davalı malen kayıtlı dava konusu bononun verilmiş sebebinin ta'lil etmiş ve ispat külfetini üzerine almıştır. Öte yandan davalı vekili davacının delil olarak sunduğu tarihsiz ancak taraflarca imzalanmış belge ile ilgili olarak 15.12.2011 tarihli celsede taraflar arasında bir taşınmaz alışverişi yapıldığını ve bu alışverişe karşılık senedin verildiğini beyan etmiş, 08.09.2011 tarihli celse de ise söz konusu belge ile dava konusu takip dayanağı senedin alakalı olmadığını beyan ederek çelişkili açıklamalar yapmıştır. Mahkemece davalı vekilinin bu çelişkili beyanları da açıklattırılmamıştır. Mahkemece davayı aydınlatma görevi yerine getirilmeden ve davalı tarafın ispat yükünü kendi üzerine aldığı hususu dikkatten kaçırılarak davacının davasını ispatlayamadığı gerekçesiyle*

değil malen alınan senettir. Nakden kaydı bulunan bir bononun altın verilerle düzenlendiğine ilişkin alacaklı beyanı senedin tek tarafı ta'lil edilmesi sonucunu doğurmaktadır^[29].

davanın reddine karar verilmesi doğru olmamıştır” Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas: 2017 / 3452 Karar: 2019 / 1165 Karar Tarihi: 25.02.2019 (sinerjimevzuat.com.tr). “Mahkemece, tüm dosya kapsamına göre, senette nakden kaydı olup davalı tarafça başka bir hukuki ilişkiye dayalı olarak senedin alındığını beyanla senedin ta'lil edildiği, ispat yükünü üzerine alan davalının dayandığı sözleşmede taşınmaz kiralınmasına, kira bedeline, senet alınmasına ve davacının borç ödemesine ilişkin bir hükme yer verilmediği, ayrıca davalının dayandığı çek ile sözleşme arasında bir bağlantı kurulmadığı, davalı savunmasında geçen kira bedeli tutarı ile çek tutarının birbirini teyit etmediğinin anlaşıldığı, sunmuş olduğu kayıtların senedi ta'lil ettiği vakıaları ispat eder nitelikte görülmediği ve yemin deliline dayanılmadığı, dolayısıyla senedin davacı bakımından bedelsiz kaldığının anlaşıldığı gerekçesiyle davanın kısmen kabulü ile davacının senet nedeniyle davalıya borçlu olmadığına tespitine, davalının kötü niyetli olduğu ispat edilemediğinden davacının tazminat talebinin reddine karar verilmiş, hüküm davalı vekilince temyiz edilmiştir. Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davalı vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA, aşağıda yazılı onama harcının temyiz eden davalıdan alınmasına, 23/01/2019 gününde oybirliğiyle karar verildi” Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas: 2017 / 147 Karar: 2019 / 417 Karar Tarihi: 23.01.2019 (sinerjimevzuat.com.tr). “Davacı vekili, alınacak yemlerin teminatı olmak üzere davalıya iki adet bono verildiğini, yemler teslim edildiğinde ve yem bedeli ödendiğinde bonoların iade edileceğini, yemlerin teslim edilmediğini, davacının da satın almaktan vazgeçtiğini, taraflar arasında başka bir borç alacak ilişkisinin olmadığını iddia ederek, dava konusu bonolardan dolayı borçlu olmadığını tespitine karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı vekili, dava konusu bonoların davalı şirketin bayisi dava dışı müflis Solakoğlu Tic. Ltd. Şti.’nin borçlarına karşılık alındığını savunarak davanın reddini istemiştir. Mahkemece, bono alacaklısı davalının “malen” kaydı bulunan senetlerin ihdas nedenini ta'lil edildiği, ispat yükünün senet metnini ta'lil eden davalıda olduğu, davacının yemin ettiği, davalının bu durumu ispatlayamadığı gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiş, hüküm davalı vekilince temyiz edilmiştir. Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davalı vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA, aşağıda yazılı onama harcının temyiz eden davalıdan alınmasına, 21/01/2019 gününde oybirliğiyle karar verildi” Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas: 2017 / 1505 Karar: 2019 / 311 Karar Tarihi: 21.01.2019 (sinerjimevzuat.com.tr).

[29] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi Esas No:1983/4713, Karar No: 1983/4889, Karar Tarihi: 08.11.1983. (Yılmaz, Halil: *Senedin (Bononun) Ta'lil Edilmesi*, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 100, 2014, s. 338).

iii. Eğer borçlu bononun düzenlenme sebebine ilişkin yer alan kayıttan farklı bir beyanda bulunursa (bonoyu ta'lil ederse) ispat yükü borçluda olacaktır. Bu sebebi ispatlayamazsa borcu ödemek zorunda kalacaktır^[30].

iv. Son olarak her iki taraf da bono üzerinde yer alan kayıttan farklı bir sebep gösterirse ispat yükü yine borçlu üzerinde olacaktır. Bu olasılıkta Yargıtay ispat yüküne ilişkin belirlemeyi alacaklının ispat soyutluğu karinesinden faydalandığı ilk duruma geri döndürmektedir. Yargıtay ikinci ve üçüncü olasılıkları tek tarafı ta'lil son olasılığı ise çift tarafı ta'lil olarak adlandırmaktadır. Çift tarafı ta'lil olduğunda ispat yükü yine borçluda olacaktır^[31].

[30] “*Dava konusu bonoda davacı kefil, davacının oğlu dava dışı ... keşideci, davalı lehtar olup, ihdas nedeni olarak “nakten” kaydı bulunmaktadır. Görülmekte olan davada, davacı senetteki imzayı inkâr etmemiş; bonoların tanzim nedeninin araç alım satım sözleşmesi kapsamında olduğunu ileri sürerek borçlu olmadığını tespitini istemiştir. Davalı ise, bononun davacının oğlu ... ‘a elden verilen borçların karşılığı olduğunu savunmuştur. Bu durumda ispat yükünün senet üzerindeki ihdas nedeninin ta'lil eden davacı tarafa geçtiğinin kabulü gerekir. Açıklanan nedenlerle; mahkemece, ispat yükü kendisine geçen davacı tarafa bu iddiasını kanıtlayabilmesi için olanak verilip, tüm deliller birlikte değerlendirilerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, ispat yükünün tayininde yanlıya düşülerek yerinde bulunmayan gerekçeyle yazılı biçimde hüküm kurulmuş olması doğru değildir. SONUÇ: Yukarıda açıklanan nedenlerle hükmün HUMK'nun 428. maddesi gereğince davalı yararına BOZULMASINA ve peşin alınan temyiz harcının istek halinde temyiz edene iadesine, 6100 sayılı HMK'nun geçici madde 3 atfıyla 1086 sayılı HUMK'nun 440. maddesi gereğince kararın tebliğinden itibaren 15 günlük süre içerisinde karar düzeltme yolu açık olmak üzere, 19/11/2018 tarihinde oy birliğiyle karar verildi” Yargıtay 3. Hukuk Dairesi Esas: 2017 / 10911 Karar: 2018 / 11667 Karar Tarihi: 19.11.2018 (sinerjimevzuat.com.tr). “Mahkemece, yapılan yargılama ve toplanan delillere göre, dava konusu bononun nakden kaydı taşıdığı, davacının dava dilekçesindeki beyanı ile senetteki ihdas nedenini ta'lil ettiği, ispat yükü üzerinde olan davacının iddiasını ispatlayamadığı gerekçesiyle davanın ve davalının kötüniyet tazminatı isteminin reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekilince temyiz edilmiştir. Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davacı vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA, aşağıda yazılı onama harcının temyiz eden davacıdan alınmasına, 12/09/2018 gününde oybirliğiyle karar verildi” Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas: 2016 / 19350 Karar: 2018 / 4080 Karar Tarihi: 12.09.2018 (sinerjimevzuat.com.tr).*

[31] “*Davacı vekili; davalı tarafından müvekkili aleyhine kambyo senetlerine mahsus haciz yoluyla icra takibi başlatıldığını, takip konusu senedin teminat senedi olduğunu, davalı ve arkadaşları hakkında ... Cumhuriyet Başsavcılığı'na dolandırıcılık ve tefecilik suçlarından şikayetçi bulduklarını belirterek davacının davalıya borçlu*

V. Bononun Ta'lili Kavramı ve İspat Yüküne Etkisi Hakkındaki Görüşümüz

Ta'lilin gerçek anlamı sebep göstermektir. Buna göre, bononun ta'lili ise bononun düzenlenme sebebinin gösterilmesi demektir. Sebebe bağlı kazandırıcı işlemlerde sebep işlemi oluşturan bir unsur, onun içeriğine dahil zorunlu ve tamamlayıcı bir parçadır. Tarafların sebep üzerinde mutlaka anlaşmış olmaları gerekir. Sebep üzerinde anlaşma sağlanmazsa kazandırıcı işlem sebepsiz olacak ve dolayısıyla geçersiz hale gelecektir^[32]. Bononun düzenlenme sebebinin gösterilmesi (bononun ta'lili) maddi hukuk anlamında taraflar arasında var olan kazandırıcı işlemin (temel ilişkinin) zorunlu unsuru olan sebebe ilişkin iradenin açıklanması demektir. Tarafların bu sebep üzerindeki iradelerinin uyuşmaması durumunda kazandırıcı işlem geçersiz hale gelecektir. İşlemin geçerli ya da geçersiz olduğunu tespit edebilmek için ise sebep üzerindeki irade uyuşmasının var olduğunun ispatı gerekmektedir. Bu noktada bononun düzenlenme sebebinin gösterilmesi (bononun ta'lili) usul hukuku anlamında bononun düzenlenme sebebi ile ilgili taraflarca ileri sürülen vakıaların açıklanmasıdır. Bu nedenle bononun ta'lili şeklinde bir kavrama ve bu kavrama ayrı bir hukuki anlam yüklenmesine kanaatimizce ihtiyaç yoktur. Kavramın borçlar hukuku ve usul hukuku açısından hukuki niteliği tespit edilebilmektedir.

İspatın konusunu tarafların üzerinde anlaşamadıkları ve uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek çekişmeli vakıalar oluşturur ve bu vakıaların

olmadığının tespitine karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı vekili; müvekkilinin davacının borcunu ödeyebilmek için aracını sattığını, davacıdan aldığı senede de gelişi güzel malen kaydını yazdığını belirterek davanın reddine karar verilmesini talep etmiştir. Mahkemece toplanan deliller ve dosya kapsamına göre; davacı yanın takip konusu senedin teminat amacıyla verildiğini ve bedelsiz kaldığını yazılı delille kanıtlayamadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve özellikle somut olayda çift taraflı ta'lil olup bu nedenle ispat külfetinin yer değiştirmeyeceği gözetilerek davacının teminat iddiasını kanıtlayamadığının kabulü ile davanın reddine karar verilmesinde isabetsizlik bulunmamasına göre, davacı vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA, aşağıda yazılı onama harcının temyiz edenden alınmasına, 27.01.2014 gününde oybirliğiyle karar verildi” Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, Esas No: 2013/16509, Karar No: 2014/1997, Karar Tarihi: 27.1.2014, (sinerjimevzuat.com.tr).

[32] Eren, s. 187.

ispatı için delil gösterilir (HMK m. 187/1). Tarafların bononun düzenlenme sebebi üzerinde anlaşamamaları, sebeple ilgili ileri sürdükleri vakıaların çekişmeli hale gelmesine neden olur. Çekişmeli hale gelen bu vakıalar ise taraflar arasında görülen menfi tespit davasında ispatın konusunu oluşturacaktır.

Bir kişiden alacağı olduğunu iddia eden kişinin bunu ispatlaması gerekir. Bunun için borcu doğuran sebebi açıklamalı ve bu sebebe ilişkin vakıaları mahkemede ortaya koymalıdır. Aksi takdirde alacağını talep edemez. Borçlunun bu durumda yapacağı karşı savunma ya bu sebebin hiç var olmadığını ya da sebebin ortadan kalktığını ifade etmek olabilir. Bu nedenle borçlunun savunması ya borcun hiç oluşmadığına ya da borcun ödeme, takas ya da başka bir sebeple sona erdiğine ilişkin bir vakıayı içermelidir. Borçlu “borcum yok, çünkü aramızda borcu doğuran bir ilişki yok” ya da “borcum yok, çünkü ödedim/takas yaptım” şeklinde kendini savunabilir.

Borçlu bir bono düzenleyerek soyut borç ikrarında bulunmaktadır. Borçlunun bononun düzenlenme sebebine ilişkin ileri sürdüğü yeni sebep ancak vasıflı ikrar ya da bileşik ikrar olarak değerlendirilebilir. Vasıflı ikrarda, ikrar eden ileri sürülen olayı kabul etmekle beraber, olayın vasfının ileri sürülenden farklı olduğunu iddia etmektedir. Örneğin, davalı otomobili teslim aldığını ikrar etmekte ancak otomobilin davacının iddia ettiği gibi satılmayıp bağışlandığını bu nedenle teslim edildiğini ifade etmektedir. Vasıflı ikrara gerekçeli inkâr da denmektedir. Çünkü diğer tarafın ileri sürdüğü olayın hukuki niteliği (vasfi) kabul edilmemekte ve olay inkâr edilmektedir^[33]. Borçlunun kendisine sunulan bononun teminat amacıyla verildiğini ya da hatır senedi olarak verildiğini iddia etmesi vasıflı ikrardır. Bu durumda borçlu bonodaki imzasına itiraz etmeyerek alacaklı ile arasında bir bono ilişkisinin olduğunu kabul etmekte dolayısıyla temel bir ilişkinin varlığını da ikrar etmektedir. Ancak bu ilişkinin sebebinin farklı olduğunu belirterek ilişkinin hukuki vasfını değiştirmektedir. Borçlu “borcum yok çünkü aramızda borcu doğuran bir ilişki yok” savunmasında bulunmaktadır. Alacaklı ile arasındaki ilişkinin teminat ya da hatır ilişkisi olduğunu iddia etmektedir. Oysa senet üzerinde yer alan bedel kaydı bu ilişkinin bir bedel ilişkisi olduğunu gösterir durumdadır. Borçlunun bu savunması bu ilişkinin vasfını değiştirdiğinden borçlu vasıflı ikrarda bulunmuş olarak kabul edilmelidir.

[33] Atalay, Pekcanitez Usul, s. 1638. Kuru, s. 339. Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema: *Medeni Usul Hukuku*, 2. Baskı, Ankara 2016, s. 389. Budak, Ali Cem/Karaaslan, Varol: *Medeni Usul Hukuku*, Ankara 2017, s. 214.

Bileşik ikrarda ise ikrar eden karşı tarafça ileri sürülen olayı kabul etmekle beraber o olaydan çıkarılmak istenen hukuki sonucun doğumuna engel olan veya onun hükümden düşüren ya da kullanılmasına engel olan bir diğer olay ileri sürmektedir. Bileşik ikrar bağlantılı ve bağlantısız olmak üzere ikiye ayrılır. Eğer ikrara eklenen vakıa ile ikrar edilen vakıa arasında doğal bir bağlantı varsa bu durumda ortada bağlantılı bileşik ikrar vardır. Örneğin otomobil satımından dolayı alacaklı A'nın açtığı davada borçlu B borcu ikrar etmekte ancak kabul ettiği bu olaya bağlantılı olarak borcu ödediğini eklemektedir^[34]. Ödeme olayı otomobil satım olayı ile bağlantılı bir olay olduğundan burada bağlantılı bileşik ikrar bulunmaktadır. Kendisine sunulan bonoya karşılık borçlunun “borcum yok, çünkü ödedim” şeklindeki savunması bağlantılı bileşik ikrarda bulunduğu anlamına gelmektedir.

Buna karşılık ikrar edenin ikrar ettiği vakıa ile ikrarına eklediği vakıa arasında doğal bir bağlantı yoksa bağlantısız bileşik ikrardan söz edilir. Örneğimize dönecek olursak, borçlu B otomobil satımını kabul edip ancak A'nın kendisine borcu olduğu için ödeme yapmadığını alacağını otomobil borcu ile takas ettiğini belirtirse burada bağlantısız bileşik ikrar bulunmaktadır. Takas olayı otomobil satım olayı ile bağlantılı değildir^[35]. Aynı şekilde bonodan kaynaklanan borcu kabul eden borçlunun “borcum yok, çünkü takas yaptım” demesi ihtimalinde de ortada bağlantısız bileşik ikrar bulunmaktadır.

Vasıflı ikrar ve bileşik ikrarda bulunan borçlunun ispat yükünü üzerine alıp almadığı ikrarın bölünmesi ile ilgili bir konudur. İkrarın bölünmesi, ikrar edilen vakıanın ispat edilmiş sayılıp (vakıaya dayanan tarafın ispat yükünden kurtulup), ikrara eklenen vakıanın ikrarda bulunan karşı tarafça ispat edilmesi gerektiğini ifade eder. Vasıflı ikrarın bölünemeyeceği kabul edilmektedir. Bu tür ikrarda ikrar eden iddia edilen vakıayı kabul etmekle beraber onun doğumu bakımından hukuki niteliğini reddetmektedir. Bu yöndeki bir iradenin diğer tarafı ispat yükünden kurtarmadığı kabul edilmektedir^[36]. Dolayısıyla ispat yükü bu durumda alacaklının üzerindedir. Bağlantılı bileşik ikrar ve bağlantısız bileşik ikrar ise bölünebilir. Bağlantılı

[34] Atalay, Pekcanitez Usul, s. 1639. Kuru, s. 339. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 390.

[35] Atalay, Pekcanitez Usul, s. 1640. Kuru, s. 340. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 391.

[36] Atalay, Pekcanitez Usul, s. 1643. Yargıtay uygulamasında da vasıflı ikrarın bölünemeyeceği görüşü istikrar kazanmıştır. Kararlar için bkz. Atalay, Pekcanitez Usul, s. 1643, dipnot:108. Kuru, s. 339. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 389.

bileşik ikrarda çekişmeli olmaktan çıkmış vakıaların ispatına gerek yoktur. Bu nedenle bağlantılı olayı iddia eden taraf ispat yükünü üzerine alacaktır. Bağlantısız ikrarda ise ikrara eklenen vakıa ile ikrar edilen vakıa arasında hiçbir bağlantı olmadığından ikrara eklenen yeni vakıa ekleyen kişi tarafından ispatlanmalıdır^[37].

Bir konuyu önemle belirtmek gerekirse Yargıtay'ın ta'lil olarak kabul ettiği durum tarafların bononun düzenlenme sebebine ilişkin ileri sürdüğü vakılardır. Bononun düzenlenmesi hususu bu durumda zaten çekişmeli değildir. Dolayısıyla bonodaki imzanın inkâr edilmesi ihtimali inceleme konusu dışındadır. İncelenen durum bonodaki imzanın kabul edilmesi ancak temel ilişkinin sebepleri ile ilgili oluşan uyuşmazlıkların şahsi def'i olarak ileri sürülmesi durumunda ispat yükünün kimde olacağı konusudur.

Bu açıklamalardan sonra bononun borçlu tarafından tek taraflı ta'lili, alacaklı tarafından tek taraflı ta'lili ve çift taraflı ta'lili ihtimallerini ve ileri sürülen vakıaları örnekleyerek ispat yükünün kimin üzerinde olacağının her olay bakımından incelemeye çalışalım. Örnek vererek açıklamak gerekirse; alacaklı A ile borçlu B arasında üzerinde malen kaydı bulunan bir bonodan kaynaklanan menfi tespit davası bulunmaktadır.

İlk olarak A açılan davada bononun mal alışverişinden kaynaklandığını belirtmektedir. Bir diğer ifadeyle A, bono üzerinde yer alan malen kaydına uygun beyanda bulunmuştur. B ise buna karşılık "borcum yok, bonoyu teminat olarak verdim" ya da "borcum yok, bonoyu hatır senendi olarak verdim" şeklinde savunmada bulunsun. Bu durumda B, bononun mal karşılığı değil teminat olarak verildiğini ya da hatır ilişkisi nedeniyle verildiğini, A ile aralarında borç ilişkisinin olmadığını iddia etmiş olmaktadır. Burada B vasıflı ikrarda bulunmaktadır. A'nın borç ilişkimiz var iddiasına karşılık ilişkinin vasfını değiştirip ilişkiyi kabul etmektedir. Vasıflı ikrar bölünemeyeceğinden bu durumda alacağı olduğunu iddia eden A'nın iddiasını ispatlaması gerekmektedir. A ise bonoyu sunarak üzerine düşen ispat faaliyetini gerçekleştirmektedir. Bundan sonra borcunun olmadığını ispatlaması gereken borçludur. Bu ihtimalde B, bononun düzenlenme sebebinin değiştiği yani Yargıtay'ın ifadesiyle bonoyu ta'lil ettiği için ispat yükünü üzerine almamıştır. İlk başta A üzerinde olan ispat yükünü A yerine getirdiğinden davasını kazanmak için karşı ispat faaliyetinde bulunmak zorundadır. B bu nedenle

[37] Atalay, Pekcanitez Usul, s. 1649. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 390.

ispat yükünü üzerine almaktadır. Ta'lil olarak ifade edilen olay vasıflı ikrardır. B'nin vasıflı ikrarı sonucu ispat yükü A'nın kabul edilmektedir. A, bonoda yer alan kayda uygun beyanda bulunduğundan bonodan kaynaklanan alacağını ispatlayabilmektedir. Ayrıca, A eğer bononun düzenlenme sebebine ilişkin hiç beyanda bulunmasaydı da yine aynı sonuç ortaya çıkacaktı. A yine bonoyu sunarak alacağını ispatlamış kabul edilecekti. Bu sefer de bonoda yer alan ispat soyutluğu sayesinde kendisinden alacağına ilişkin sebep sunması istenmeyecekti.

B'nin "borcum yok çünkü ödedim" ya da "borcum yok çünkü takas yaptım" şeklindeki savunmalarının da hukuki niteliği bononun ta'lili değil bağlantılı bileşik ikrar ve bağlantısız bileşik ikrardır. Bileşik ikrar bölünebildiğinden B ikrarına eklediği vakıaları ispatlamak zorundadır. Bu durumda ispat yükü B'nin üzerindedir. Dolayısıyla Yargıtay'ın ifadesiyle bononun borçlu tarafından ta'lili vasıflı ikrar ya da bileşik ikrar mahiyetini taşıyor ise ispat yükünün belirlenmesi kanaatimizce ikrarın bölünüp bölünemeyeceğine göre yapılmalıdır.

İkinci ihtimalde ise A bononun üzerinde yer alan malen kaydından farklı olarak bononun nakit borç karşılığı düzenlendiğini iddia etmektedir. Bu durumda A, B ile olan ilişkisi hakkında sessiz kalmadığından artık ispat soyutluğundan yararlanamayacaktır. Alacağına ilişkin sunduğu sebep bonoda yer alan kaydın dışında bir sebep olduğundan artık bonodaki kayda da dayanamayacaktır. Bu durumda borçlunun savunmasına göre ispat yükü belirlenecektir. Borçlunun vasıflı ikrarı söz konusu olursa ispat yükü ilk ihtimalde olduğu gibi yine A üzerinde kalacaktır. İlk ihtimaldekinden farklı olan durum A'nın bono üzerinde yer alan kayıttan farklı bir sebep ileri sürmesi nedeniyle ileri sürdüğü yeni vakıayı bono ile ispatlayamıyor olmasıdır. Bir sebep belirttiği için soyutluk karinesinden de faydalanmadığı için her halde ileri sürdüğü vakıayı ispatlamak zorunda kalacaktır. Borçlu eğer bileşik ikrarda bulunursa bu durumda bileşik ikrar bölünebildiğinden ispat yükü B üzerine geçecektir. Bu durumda A'nın sunduğu vakıaya eklediği yeni vakıayı (ödeme ya da takas gibi) ispatlamak zorunda kalacaktır. Oysa Yargıtay her iki duruma da çift taraflı ta'lil diyerek ispat yükünün borçluda olacağına karar vermektedir. Oysa görüldüğü gibi ispat yükünün kimin üzerinde olduğu hususu tarafların iddia ve savunmalarına göre değişiklik göstereceğinden her dava bazında ayrı değerlendirilmek zorundadır.

VI. Bononun Ta'lili İle İlgili Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi

A. Yargıtay 19. Hukuk Dairesinin Kararlarının Değerlendirilmesi

Yukarıda yapmış olduğumuz açıklamaları Yargıtay kararlarından örneklerle açıklamak istiyoruz. Yargıtay kararlarında menfi tespit davalarında ispat yükünün kimin üzerinde olduğuna ilişkin uygulanan kural şöyledir: Bononun düzenlenme sebebine ilişkin kim beyanda bulunursa ispat yükü ondadır. Eğer her iki taraf da beyanda bulunursa bu durumda ispat yükü borçludur. Borçlunun savunmasında borcu ikrar etmesinin ya da ikrarının vasıflı ya da bileşik olmasının bir önemi yoktur. Aşağıda bunlarla ilgili örnekler verilmiştir.

“Dava, icra takibine konu bonodan dolayı borçlu bulunulmadığının tespiti istemine ilişkindir. Takibe konu bonoda düzenleme nedeni olarak nakden ibaresi yer almaktadır. Davacı ve davalı, bono tanzim nedeninin mal karşılığı olduğunu belirtmiş olmaları nedeniyle, senedin düzenleme nedeni çift taraflı ta'lil edilmiş olduğundan, ispat yükü yer değiştirmez. Bu durumda, davacı borçlunun bonodan dolayı borçlu bulunmadığını yazılı delillerle ispatlaması gerekir. Mahkemece bu husus dikkate alınmaksızın, yanlış gerekçeyle yazılı şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir”^[38].

“Davacı, davalıdan avans olarak borç para alındığını ve senedin bu nedenle düzenlendiğini ileri sürmüş, davalı asil ise 29.01.2015 tarihli duruşmada senedin davacıya verdiği borç para karşılığı düzenlendiğini savunmuştur. Hal böyle olunca, somut olayda her iki tarafta senedin malen düzenlenmediği konusunda uyuşmuşlardır. Başka bir anlatımla olayda çift taraflı ta'lil söz konusudur. Çift taraflı talilde ispat külfeti yer değiştirmez. Bu itibarla mahkemece ispat külfetinin davacıda olduğu, davacının davasını kanıtlayamadığı gözetilerek yazılı şekilde hüküm kurulmasında isabetsizlik bulunmadığından davacının yerinde görülmeyen temyiz itirazlarının reddi ile usul ve yasaya uygun kararın onanmasına karar vermek gerekmiştir”^[39].

[38] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2016/1073 Karar No: 2016/4385 Karar Tarihi: 10.03.2016, (sinerjimevzuat.com.tr).

[39] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2015/8643 Karar No: 2016/1602 Karar Tarihi: 05.02.2016, (sinerjimevzuat.com.tr).

“Dava, nakden kaydını içeren bono sebebiyle menfi tespit istemine ilişkindir. Her iki taraf da dava konusu bononun makine satışı nedeniyle düzenlendiği hususunda mutabık kalmışlardır. Bir başka anlatımla somut olayda hem davacı yan hem de davalı yan senedin ihdas sebebinin ta’lil etmişlerdir. Çift taraflı talilde ispat külfeti yer değiştirmeyeceğinden davacının iddiasını ispatlaması gerekir”^[40].

Yukarıda verilen kararların ortak noktası alacaklının sunduğu yeni vakianın borçlu tarafından kabul edilmesidir. Borçlu ikrarına ek bir vakia ekmediği için bu ikrar **basit ikrardır**. Borçlunun üzerindeki ispat yükünün hukuki gerekçesi borçlunun ikrarıdır. Borçlunun ileri sürdüğü ek bir vakia varsa bile kararın gerekçesi bu vakianın içeriği değildir. Bir diğer deyişle, Yargıtay “borcum yok” ya da “borcu ödedim” şeklindeki gerekçelere bakarak değil sebebe ilişkin değişikliği yapana bakarak ispat yükünü belirlemektedir. Her iki taraf da bononun makine satışı nedeniyle düzenlendiği konusunda anlaşmışlarsa zaten ortada bir sorun yoktur. Borçlu imzaya da itiraz etmemektedir. O halde davanın konusu nedir? Borçlunun borcu ödememek için dava açmasındaki sebebi ya da borca neden itiraz ettiği kararlarda irdelenmemiştir. Dava sonucunu etkileyecek ispat yükünün borçlunun ve alacaklının sunduğu vakialara göre incelenmesi gerektiğinden bu kararların sadece “çift taraflı ta’lil vardır” şeklindeki gerekçeleri kanaatimizce hatalıdır.

*“Mahkemece malen kaydı bulunan senedin nakten düzenlendiğini savunan davalının senedin ihdas nedenini ta’lil ettiği ve böylece ispat külfetinin davalıya geçtiği gerekçesiyle yazılı şekilde hüküm kurulmuşsa da davacı da davalıya çektiği ihtarnamede dava konusu senedin davalıdan alınan borç para karşılığı düzenlendiğini ve ödendiği için karşılıksız kaldığını açıkça beyan etmiştir. Bu durumda somut olayda **çift taraflı ta’lil söz konusu olup çift taraflı talilde ispat külfeti yer değiştirmeyeceğinden** davacının ispat yükü altında olup senede karşı ileri sürdüğü iddiayı yazılı delille ispat etmesi gerektiği hususları gözetilmeden ispat yükünün tayininde yanılığa düşülerek yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir”^[41].*

*“Dava, davalı tarafından takibe konulan 15.000 TL bedelli bononun **12.000 TL’lik kısmının ödendiğinden** bahisle bu miktar yönünden davalıya*

[40] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2016/1073 Karar No: 2016/ 4385 Karar Tarihi: 10.03.2016, (sinerjimevzuat.com.tr).

[41] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2016/10387 Karar No: 2016/16016 Karar Tarihi: 20.12.2016, (sinerjimevzuat.com.tr).

borçlu olunmadığının tespiti istemine ilişkindir. Davalı vekili, 12.000 TL'lik ödemenin dava konusu senede ilişkin olmadığını, davacıya verilen başka malzemelere ilişkin olduğunu bildirerek, davanın reddini istemiştir. Mahkemece, toplanan deliller ve bilirkişi raporuna göre; dava konusu senet nakden kaydıyla düzenlenmiş olup, davalının davaya konu senet metnini ta'lil etmesi nedeniyle ispat yükünü üzerine aldığı, davalının davacıya yapmış olduğu başkaca malzeme satışı ve teslimini ve bunların davaya konu senetle ilişkisini ispat edemediği gerekçeleriyle davanın kabulüne karar verilmiş, hüküm davalı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dava, nakden kaydını taşıyan bonodan dolayı borçlu bulunulmadığının tespiti istemine ilişkindir. Davacı, dava konusu bononun davalıdan alınan malzeme bedelinin teminatı olarak verildiğini iddia etmiş, davalı ise senedin davacıya satılan başka malzemelerin bedeline karşılık alındığını savunmuştur. Bu durumda somut olayda çift taraflı ta'lil söz konusudur. Başka bir anlatımla, her iki taraf da ihdas nedenini ta'lil etmiştir. O halde ispat külfeti davacıda olup, davacının iddiasını yazılı delille kanıtlaması gerekmektedir. Mahkemece bu yönler gözetilmeksizin ve eksik inceleme sonucu yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir”^[42].

Yukarıda verilen örneklerde ise borçlu bonodan kaynaklanan borca ilişkin savunmasında borcu ödemediğini iddia etmektedir. Bu durumda borçlunun savunması **bağlantılı bileşik ikrardır**. Bağlantılı bileşik ikrarın bölünmesi nedeniyle borçlu alacaklının sunduğu vakıya ek olan ödeme vakiasını ispatlamak zorundadır. İspat yükünün borçluda olmasının nedeni tarafların çift taraflı ta'lili değil borçlunun bağlantılı bileşik ikrarının bölünmesi sonucu ispat yükünü üstüne almasıdır.

“Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve özellikle dava konusu senedin ihdas hanesinde malen kaydı bulunmasına rağmen davacının senedin hatır senedi olduğunu iddia etmesi davalının da nakden düzenlendiğini savunması karşısında somut olayda çift taraflı ta'lil söz konusu olup çift taraflı talilde ispat külfetinin yer değiştirmeyip davacıda bulunmasına ve davacının iddiasını yazılı delillerle kanıtlayamamasına göre davacı vekilinin yerinde görülme yen bütün temyiz itirazlarının reddiyle

[42] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2015/1817 Karar No: 2016/1924 Karar Tarihi: 09.02.2016, (sinerjimevzuat.com.tr).

usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA 02/03/2016 gününde oybirliğiyle karar verildi.”^[43].

“Mahkemece; davacılar tarafından senedin teminat amacıyla düzenlendiği iddiası kanıtlanamamış ise de bonoda düzenleme sebebi nakden yazılı olup, davalı yanın yemin beyanının da bononun kısmen ödünç para, kısmen de cep telefonu satımı nedeniyle düzenlendiği bildirilmek suretiyle senedin düzenleme sebebinin ta’lil edildiği ve ispat yükünü üzerine alan davalının mal teslimi karşılığında bononun düzenlendiğine ilişkin savunmasını kanıtlayamadığı gerekçesiyle davanın kabulüne, takibe konu senetten dolayı davacıların davalıya borçlu bulunmadığının tespitine, tazminat isteminin reddine karar verilmiş hüküm davalı vekilince temyiz edilmiştir. Her ne kadar mahkemece davalı tarafından senedin ihdas nedeninin ta’lil edildiği gerekçesiyle ispat külfetinin davalıda olduğu benimsenmiş ise de somut olayda davaya konu senedin ihdas nedeni bölümünde nakden ibaresi bulunduğu halde, davacılarca bu senedin kiralamaya konu aracın teminatı olarak verildiği iddia olunduğundan çift taraflı ta’lil olgusu gerçekleşmiştir. Çift taraflı ta’lil halinde ispat yükü yer değiştirmez. Bu durumda mahkemece ispat yükünün davacılarda olduğu gözetilerek deliller hep birlikte değerlendirildikten sonra varılacak uygun sonuç dairesinde bir karar verilmesi gerekirken yanlışlı değerlendirmeyle yazılı şekilde hüküm tesisinde isabet görülmemiştir.”^[44].

Bu kararlar incelendiğinde borçlu savunmasının vasıflı ikrar olduğu görülecektir. Borçlunun borcunun olmadığına ilişkin sunduğu vakıa aradaki hukuki ilişkinin vasfını değiştirmektedir. Alacaklının bononun düzenleme sebebine ilişkin sunduğu yeni vakıanın vasfını değiştirerek vasıflı ikrarda bulunan borçlu bu durumda ispat yükünü üzerine almayacaktır. Zira vasıflı ikrar bölünemez. Bu nedenle çift taraflı ta’lil gerekçesine dayalı olarak ispat yükünün borçluda olduğunun kabulü kanaatimizce hatalıdır. İspat yükü alacaklıdadır. Tekrar önemle altını çizmek isteriz ki alacaklı sadece bonoya dayalı alacağını talep edip sebep bildirmeseydi ya da bonoda yazan kayda uygun beyanda bulunsaydı ispat yükünü üzerine almayacaktı. Bunları seçmeyip alacağına ilişkin yeni bir sebep sunması ve borçlunun vasıflı ikrar

[43] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2015/10754 Karar No: 2016/3680 Karar Tarihi: 02.03.2016 (sinerjimevzuat.com.tr).

[44] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2013/15612 Karar No: 2014/1728 Karar Tarihi: 22.01.2014 (sinerjimevzuat.com.tr).

şeklindeki savunması nedeniyle artık ispat yükünü tekrar üzerine almaktadır. Borçlu bileşik ikrarda bulunsaydı ispat yükü borçluda olacaktı ancak vasıflı ikrarda bulunduğundan ispat yükü alacaklıdadır. Dolayısıyla alacaklı ve borçlunun savunmaları çok iyi irdelenmelidir. Zira her vakianın ileri sürülmesi ispatla ilgili yükün sırasının değişmesine neden olmaktadır. Bu nedenle her olaya uygulanacak tek tip bir çözüm formülünün benimsenmesi hatalı karar verilmesine yol açmaktadır.

B. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararlarının Değerlendirilmesi

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2003/19-781E., 2003/768K., 17.12.2003 tarihli kararı^[45] incelendiğinde yerel mahkemenin akabinde Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin ve nihayetinde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun kararına yapmış olduğu gerekçelerde ispat yükünün tespitinde yine ta'lil kavramının kullanıldığını görmekteyiz. Ta'lil kavramı hukuki bir kavram olmadığından kavrama yüklenen anlam sürekli değişmektedir. Bu nedenle karar verme sürecinde bir irade beyanının ta'lil olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmaları olmaktadır. Zira ta'lil yoksa ispat yükü diğer tarafa geçmektedir. Ancak Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bu kararında bizim savunduğumuz görüşü kabul etmektedir. Öncelikle özel daire ve yerel mahkeme kararının gerekçesine bakacak olursak karar şöyledir:

“Yargıtay 19. Hukuk Dairesinin 11.03.2003 gün ve 2002/459-2003/2026 sayılı ilamı ile; (“Dava, bonodan dolayı borçlu bulunulmadığının tespiti istemine ilişkindir. Mahkemece dava konusu bononun hatır senedi olduğu yolundaki iddianın kanıtlanamadığı gerekçesiyle davanın reddine, %40 tazminatın davacıdan alınarak davalıya ödenmesine karar verilmiş, hüküm, davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dava konusu bonoda “malen” kaydı bulunduğu halde davalı alacaklı, senedin verilen borç para karşılığı düzenlendiğini savunarak senedin ibdas nedenini ta'lil etmiştir. Bu durumda, alacağın ispat yükü yer değiştirerek davalıya geçtiğinden davalıdan delilleri sunulup sonucuna göre hüküm kurulması gerekirken yazılı şekilde davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir.”) gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda, mahkemece önceki kararda direnilmiştir. Hukuk Genel Kurulunca incelenerek direnme kararının süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kâğıtlar

[45] Kararın tamamının çok uzun olması nedeniyle sadece gerekçe kısımları alıntılanmıştır (sinerjimevzuat.com.tr).

okunduktan sonra gereği görüldü: Karar: Dava, kambiyo senedinden dolayı borçlu bulunmadığının saptanması isteminden ibarettir. Tarafların kabulüne göre senedin tanzimi zamanında davacı/borçlu, davalı/alacaklı şirketin muhasebecisidir. Aralarında mal alım satımını gerektirir ticari bir ilişkinin bulunmadığı her iki tarafın da kabulündedir. Dava konusu kambiyo senedinde ihdas nedeni olarak “malen” kaydı bulunmaktadır. Davacı/borçlu; davalı/alacaklının takibe konu ettiği malen kaydı içeren bono nedeniyle borcu bulunmadığını, aralarında mal alışverişi olmadığını, bononun bankadan kırdırılarak bedelinin kendisine verilmesi amacıyla düzenlendiğini, ancak bunun da gerçekleşmediğini, iddia ederek borçlu olmadığını tespitini istemiştir. Davalı taraf temsilcisi de bonodaki malen kaydına karşı aralarında mal alışverişi olmadığını, kabulle birlikte davacı/borçluya elden borç para verildiğini ve bunu ödemediğini savunmuştur. Mahkemece, bononun bedelinin malen mi nakden mi olduğu hususunun kesinleşmediği ve bedelin nakden ödendiğinin ispat edilemediği, senet bedelinin malen olduğunun kabul edildiği, bononun geçerli olduğu, dava konusu bononun hatır senedi olduğu yolundaki iddianın da davacı yanca kanıtlanamadığı gerekçesiyle davanın reddine, %40 tazminatın davacıdan alınarak davalıya ödenmesine karar verilmiştir. Davacı vekilinin temyizi üzerine bu karar Özel Dairece yukarıda açıklanan nedenlerle bozulmuştur. Mahkeme “karşılıklı olarak senetteki malen kaydının ta’lil edildiği, ispat yükünün bu nedenle davacı/borçluda olduğu” gerekçesiyle önceki kararında direnmiş, hükmü yine davacı vekili temyize getirmiştir”.

Karardan anlaşıldığı kadarıyla üzerinde malen kaydı bulunan bono hakkında davacı borçlu senedin hatır senedi olarak düzenlendiğini davalı alacaklı ise senedin borç para karşılığı olarak düzenlendiğini iddia etmektedir. Yerel mahkeme ispat yükünün davacıda olduğuna karar vermiştir. Özel daire ise senedin alacaklı tarafından ta’lil edildiğini bu nedenle ispat yükünün alacaklıda olacağını belirterek kararı bozmuştur. Özel daire borçlunun hatır senedine ilişkin olan beyanını bu süreçte ta’lil olarak kabul etmemiştir. Bu aşamada ne yerel mahkeme ne de özel daire borçlunun savunması ile vasıflı ikrar arasında bir bağlantı kurmuştur. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararının gerekçesi ise şu şekildedir:

“Direnme yoluyla Hukuk Genel Kurulu önüne gelen uyuşmazlık; “malen” kaydı bulunan emre muharrer senette, borçlu/davacının alacaklıdan mal veya elden para almadığını; davalı/alacaklının da borçluya mal vermediğini

ancak elden nakit borç para verdiğini savunması karşısında ispat yükünün taraflardan hangisinde olduğu noktasındadır....Borçlu bonodaki “bedeli malen almıştır” kaydına rağmen bononun iptalini ister ve alacaklı bedelin mal olarak verilmediğini kabul, fakat nakden verildiğini iddia edecek olursa ispat külfeti hangi tarafa ait olacaktır. Eş söyleyişle alacaklı mı borçluya nakit verdiğini, yoksa borçlu mu alacaklıdan nakit almadığını kanıtlayacaktır. Bu ispat hangi koşullarda olacaktır? Mal kaydı bulunan bonoda borçlu alacaklıdan mal almadığını iddia, alacaklıda borçluya mal vermediğini kabul ederse borçlunun iddiası sabit olmuştur. Lehtarın bedelin para olarak verildiği iddiası ise, ispatı kendisine düşen bir husustur (Prof.Dr. Fırat Öztan Kıymetli Evrak Hukuku, 2.bası, Ankara,1997, sh. 1007 vd.) Alacaklının başka bir iddiası varsa, diğer bir deyişle alacağıнын bir alacak borç ilişkisine dayandığını iddia ediyorsa bunu ispatlamak yükümlülüğündedir. (Dr. Fadıl Cerrahoğlu Hukuki Bahisler Bononun Temel İlişki Açısından Delil Niteliği ve Bonoda Bedel Kaydı makalesi, İstanbul Ticaret Odası Gazetesi 7 Nisan 1972 s.8) Yargıtay’ın yerleşik görüşü de bu yöndedir (19.H.D. 14.4.1992 gün ve 1992/8081- 4430 sayılı ilamı, Y.11.H.D.nin 21.12.1983 gün ve 1983/5668-5790 sayılı ilamı. 11 HD. 16.6.1983 gün ve 1983/3004-3130 sayılı ilamı). Hemen burada menfi tespit konulu eldeki davada ispat yükünün özellikleri üzerinde durmakta yarar vardır. İcra ve İflas Kanunu’nun 72. maddesi gereğince borçlu icra takibinden önce veya takip sırasında borçlu olmadığını ispat için menfi tespit davası açabilir. Kural olarak, bir vakıadan kendi lehine haklar çıkaran/iddia eden taraf o vakıayı ispat etmeye mecburdur (MK.nun 6). İspat yüküne ilişkin bu genel kural menfi tespit davaları için de geçerlidir. Yani, menfi tespit davalarında da tarafların sıfatları değişik olmakla beraber, ispat yükü bakımından bir değişiklik olmayıp, bu genel kural uygulanır. Bu davalarda da bir vakıadan kendi lehine haklar çıkaran (iddia eden) taraf o vakıayı ispat etmelidir. Menfi tespit davasında borçlu ya borçlanma iradesinin bulunmadığını ya da borçlanma iradesi bulunmakla birlikte daha sonra ödeme gibi bir nedenle düştüğünü ileri sürebilir. Borçlu borcun varlığını inkâr ediyorsa, bu durumlarda ispat yükü davalı durumunda olmasına karşın alacaklıya düşer. Borçlu varlığını kabul ettiği borcun ödeme gibi bir nedenle düştüğünü ileri sürüyorsa, bu durumda doğal olarak ispat yükü kendisine düşecektir. Görülmektedir ki, menfi tespit davasında kural olarak, ispat yükü davalı/alacaklıdadır ve alacaklı hukuki ilişkinin (borcun) varlığını kanıtlamak durumundadır.”

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun gerekçesinde yapılan tespitlere bakıldığında kanaatimizce en önemli kısım burasıdır: *“Menfi tespit davasında borçlu ya borçlanma iradesinin bulunmadığını ya da borçlanma iradesi bulunmakla birlikte daha sonra ödeme gibi bir nedenle düştüğünü ileri sürebilir. Borçlu borcun varlığını inkâr ediyorsa, bu durumlarda ispat yükü davalı durumunda olmasına karşın alacaklıya düşer. Borçlu varlığını kabul ettiği borcun ödeme gibi bir nedenle düştüğünü ileri sürüyorsa, bu durumda doğal olarak ispat yükü kendisine düşecektir. Görülmektedir ki, menfi tespit davasında kural olarak, ispat yükü davalı/alacaklıdadır ve alacaklı hukuki ilişkinin (borcun) varlığını kanıtlamak durumundadır.”*

Karar bu haliyle gerekçesinin hukuki nitelendirilmesi bakımından eksiktir. Zira bu tespitin arkasından borçlunun borcun kabulünün ya da reddinin hukuki nitelik olarak ikrar, vasıflı ikrar, bileşik ikrar ve inkâr olarak nitelendirilmesi ve savunmanın tespit edilen niteliğine göre ispat yükünün dağılımının açıklanması gerekirdi.

Somut olaya ilişkin çözüm ise anlatılan bu gerekçelere göre şu şekilde yapılmıştır:

“Somut olaya gelince; Eldeki dava, kambiyo senedinden dolayı borçlu olunmadığının saptanması istemine ilişkin olduğunu göre konunun hem kambiyo hem de ispat hukuku açısından ve yukarıdaki açıklamaların ışığında ele alınması gerekir. Davacı/borçlu, davalı/alacaklının icra takibinin dayanağı olan senette malen kaydı bulunmasına karşın aralarında bir mal alışverişi bulunmadığını, senedin bankadan kırdırılarak kendisine bedelinin verilmesi amacıyla düzenlendiğini, ancak senedin bankaya ibraz edilmediği gibi, kendisine de bir ödeme yapılmadığı iddiasıyla, bonodan dolayı borçlu olmadığını tespitini istemiştir. Davalı/alacaklı taraf ise, bonoda malen kaydı bulunmasına karşın borçlu ile aralarında mal alışverişi olmadığını, kabulle borcun nedeninin elden nakit olarak verilen para olduğunu, ifade etmiştir. Şu durumda, takibin dayanağını teşkil eden dolaşısıyla da alacaklının alacağını ispat aracı durumundaki bonoda bulunan “malen” kaydının doğru olmadığı yönündeki borçlu iddiası alacaklı yanca da kabul edilmiş, temeldeki hukuki ilişki yönünden bonodaki bu ispat kaydı bizzat alacaklı tarafından değişikliğe uğratılmıştır. Alacağın varlığını ve dayandığı temel ilişkinin senettekinden farklı olduğunu iddia eden alacaklı artık kendi dayandığı ve senetten anlaşılmayan elden para verilme olgusunu ispat yüküyle karşı karşıyadır. Eş söyleyişle, kendi dayanağı olan senetteki

sebepten ayrılarak elden para verildiği iddiasını ortaya atarak, “bir vakıadan kendi lehine haklar çıkararak/iddia eden” taraf davalı/alacaklıdır ve bu vakıayı ispat etmeye mecburdur, dolayısıyla ispat yükü davalı/alacaklıdadır. Borçlu aralarında temel ilişkinin varlığını kabul etmemiş, kendisine ispat yükü getirecek olan ödeme nedeniyle karşılıksızlık iddiasında bulunmamış, aksine borcun varlığını inkâr etmiştir. Alacaklının bonodaki malen kaydına karşın alacak borç ilişkisinin mal alışverişine dayanmadığı yönündeki kabulü karşısında davacı/borçlunun iddiası bu noktada sabit olmaktadır. Lehtarın yani alacaklının “bedelin para olarak verildiği “ iddiasını ispat yükü ise kendisinde bulunmaktadır. Hal böyle olunca; mahkemece kanıt yükünün davalı tarafta olduğu gözetilerek, davalının savını kanıtlayabilmesi için olanak verilip, tüm deliller birlikte değerlendirilerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, kanıt yükünün tayininde yanlışlıkla düşülerek davanın reddine ilişkin önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır.”

Somut olaya ilişkin çözüm ile ilgili olarak kanaatimizce ortada vasıflı ikrar bulunmaktadır. Borçlu alacaklı ile aralarında bir bono ilişkisi olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla bonodan kaynaklanan temel bir ilişkinin varlığını da kabul etmektedir. Borçlu imzaya itiraz etseydi ve aralarında hiçbir zaman temel ilişki kurulmadığını iddia etseydi borcu inkâr etmiş olurdu. Oysa bu durumda gerekçeli inkâr olan vasıflı ikrar vardır. Vasıflı ikrarda borçlu arasındaki ilişkinin hukuki vasfını değiştirerek ikrarda bulunmaktadır. Burada borçlu senedin hatır ilişkisi nedeniyle verildiği iddiasındadır. Dolayısıyla alacaklı üzerine düşen ispat yükünün hukuki gerekçesi alacaklının sunduğu yeni vakıa üzerinde borçlunun vasıflı ikrarının bulunması ve bu vasıflı ikrarın bölünememesi neticesinde ispat yükünün alacaklıda oluşudur. Bu nedenle gerekçe olarak yanlış olsa da ispat yükü dağılımı doğru yapılmış bir Hukuk Genel Kurul kararı olması nedeniyle karara katılmaktayız.

“Kademeli olarak ileri sürülen ikinci neden bedelsizlik iddiası olduğundan ispat yükü üzerinde durulmalıdır. Önemle vurgulanmalıdır ki; menfi tespit davasında deliller normal bir hukuk davasındaki gibidir: Menfi tespit davasında ispat yükü, kural olarak davalı alacaklıya düşer; fakat, davacıya (borçluya) düştüğü haller de vardır: Davacı (borçlu), davalının (alacaklının) varlığını iddia ettiği hukuki ilişkiyi (meselâ borcu) sadece inkâr etmekle yetinmekte ise, yani bu hukuki ilişkinin (borcun) hiç doğmadığını ileri sürmekte ise ispat yükü davalıya düşer. Çünkü, hukuki ilişkinin (borcun) varlığını iddia eden davalı olduğu için, ispat yükü davalı alacaklıya

düşer (HMK m. 190; MK m.6). Fakat, alacaklının dayandığı senedin karşılıksız olduğunu ispat yükü, davacıya (borçluya) düşer.–Bunun gibi, davacı (borçlu), davalının (alacaklının) iddia ettiği alacağın ödeme, ibra ve takas gibi bir nedenle son bulduğunu ileri sürerse, bu iddiayı ispat yükü de davacı borçluya düşer (Kuru, s:143). Davaya konu bonolar nakden kaydını içermekte olup; bu kayıt karşısında bedelsizlik bakımından acılan menfi tespit davasında da ispat yükü davacı borçludadır. Davalı tarafça belirtilen celsede yapılan açıklamalar senedin ta'lili niteliğinde de değildir. Bu nedenle ispat yükünün yer değiştirdiğinden söz edilemeyecektir.”^[46].

“Menfi tespit davasında borçlu ya borçlanma iradesinin bulunmadığını ya da borçlanma iradesi bulunmakla birlikte daha sonra ödeme gibi bir nedenle düştüğünü ileri sürebilir. Borçlu borcun varlığını inkâr ediyorsa, bu durumlarda ispat yükü davalı durumunda olmasına karşın alacaklıya düşer. Borçlu varlığını kabul ettiği borcun ödeme gibi bir nedenle düştüğünü ileri sürüyorsa, bu durumda doğal olarak ispat yükü kendisine düşecektir. Görülmektedir ki, menfi tespit davasında kural olarak, hukuki ilişkinin varlığını ispat yükü davalı/alacaklıdadır ve alacaklı hukuki ilişkinin (borcun) varlığını kanıtlamak durumundadır. Borçlu bir hukuki ilişkinin varlığını kabul etmiş, ancak bu hukuki ilişkinin senette görülenden farklı bir ilişki olduğunu ileri sürmüştü bu kez, hukuki ilişkinin kendisinin ileri sürdüğü ilişki olduğunu ispat külfeti davacı borçluya düşmektedir. Zira, davacı borçlu senedin varlığını kabul etmekle birlikte bir hukuki ilişkiye dayanmadığını değil, başka bir hukuki ilişkiye dayandığını ileri sürmekte; temelde bir hukuki ilişkinin varlığını kabul etmektedir”^[47].

Yukarıda verilen Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararlarını incelendiğinde ispat yükü dağılımının borçlunun savunma yollarına ilişkin yapılması gerektiği noktasında doğru tespitler yapılmıştır. Ancak bu savunmaların hukuki niteliğinin ne olduğu ve ispat yükünün hangi gerekçeyle alacaklı ya da borçluda olduğu açıklanmamıştır. İlk örnekte borçlunun borcu inkâr

[46] Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Esas No: 2017/19-832 Karar No: 2019/459 Karar Tarihi: 16.04.2019 (sinerjimevzuat.com.tr).

[47] Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Esas No: 2013/1409 Karar No: 2015/885 Karar Tarihi: 04.03.2015 (sinerjimevzuat.com.tr). Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Esas No: 2017/19-821 Karar No: 2019/ 58 Karar Tarihi: 05.02.2019, <http://karamercanhukuk.com/yargitay-karari/cift-tarafi-talilde-ispata-kulfeti-yer-degistirmez>, Erişim Tarihi: 02.10.2019.

etmesi ve bağlantılı bileşik ikrarda bulunması ihtimalleri açıklanmıştır. Vasıflı ikrar ihtimali değerlendirilmemiştir. Ancak ikinci kararda “*Borçlu bir hukuki ilişkinin varlığını kabul etmiş, ancak bu hukuki ilişkinin senette görülenden farklı bir ilişki olduğunu ileri sürmüştü bu kez, hukuki ilişkinin kendisinin ileri sürdüğü ilişki olduğunu ispat külfeti davacı borçluya düşmektedir. Zira, davacı borçlu senedin varlığını kabul etmekle birlikte bir hukuki ilişkiye dayanmadığını değil, başka bir hukuki ilişkiye dayandığını ileri sürmekte; temelde bir hukuki ilişkinin varlığını kabul etmektedir*” şeklindeki gerekçeye katılmamaktayız. Zira bu durumda vasıflı ikrar söz konusu olmaktadır. Vasıflı ikrarın bölünemeyeceği görüşünden hareketle ispat yükü bu durumda alacaklıda olacaktır.

Yukarıda incelenen kararlar neticesinde görülmektedir ki bonodan kaynaklanan menfi tespit davalarında ispat yükünün dağılımı sadece bononun ta'lili kavramı kullanılarak yapılamaz. Sonuç olarak bu tür davalarda hangi tarafın ispat faaliyetinde bulunacağı ilk olarak alacaklının ispat soyutluğu karinesinden faydalanıp faydalanmadığına bakılarak belirlenecektir. Eğer alacaklı karineden faydalanmıyor ve alacağı için mahkemeye yeni bir sebep sunuyorsa bu durumda borçlunun bu sebebi içinde barındıran vakıya verdiği savunmaya bağlı olarak ispat yükünün dağılımı değişecektir.

SONUÇ

Bono TBK m. 18 gereğince bir soyut borç tanımıdır. Bu özelliği nedeniyle bonoda ispat soyutluğu geçerlidir. Buna göre bonodan kaynaklanan alacağını alacaklının genel ispat kurallarının aksine ispatlaması gerekmez. İspat soyutluğu sebebiyle senet alacaklısının alacağı kanuni bir karine olarak kabul edilir. Bu durumda borçlu senetten kaynaklanan borcun olmadığını ispatlamak zorunda kalır. Bonoda yer alan ispat soyutluğu onun alacağı tek başına ispat etmesini sağlamaktadır. Alacaklının bu noktada ek bir delile ihtiyacı yoktur.

Bono üzerinde temel ilişki ile ilgili bedel kaydı gibi kayıtlar yer alabilir. Bu durumda bu kayıtların bononun geçerliliğini etkilemediği kabul edilmektedir. Yargıtay'a göre bu kayıtların aksinin savunulması senedin ta'lili (nedene, illete bağlanması) anlamına gelmektedir. Bu durumda senedi ta'lil eden, iddiasını ispatlamak yükü altındadır. Senette borcun nedeni "mal" ya da "nakit" olarak belirtilmişse, tarafların yazılı borç sebebine dayanmaya hakkı olacağından, ispat yükü bunun aksini ileri süren tarafa ait olacaktır. Eğer yanlardan biri senet metninde yazılı kaydın doğru olmadığını söylüyorsa, lehine olan senet karinesi çürümüş sayılacak, bunun sonucu olarak da, iddiası paralelinde ispat yükünü de üstlenecektir. Yargıtay bu duruma senedin ta'lili demektedir. Bu anlamda ta'lil senet metninde açıklanan düzenleme (ihdas) nedenine aykırı beyanda bulunma anlamına gelmektedir. Eğer ta'lil çift taraflı ise bu durumda ispat yükünde bir değişiklik olmayacaktır. Yargıtay'ın bu bakış açısı kanaatimizce hatalıdır. Zira bononun ta'lili şeklinde bir kavram hukuki bir tanıma sahip değildir. Bazı kararların içerisinde ta'lil olarak kabul edilen irade beyanı bazı kararlarda ta'lil olarak sayılmamaktadır. Ayrıca ispat yükünün kimde olup olmadığı her somut olayda değişiklik gösterebilir.

Taraflar arasında bir bononun düzenlenmesiyle bir tane bono ilişkisi ve bir de temel ilişki olmak üzere iki tip ilişki oluşur. Bono ilişkisi hukuki niteliği itibariyle soyut bir borç kabulüdür. Bu nedenle bu ilişkinin ispatında somut bir sebep aranmamaktadır. Tek başına bononun varlığı alacaklının alacağını ispata yarar. Borçlu buna karşı açtığı menfi tespit davasında bu nedenle karşı ispat faaliyetinde bulunmazsa davayı kaybeder. Ancak alacaklı bu soyutluk nedeniyle lehine olan karineyi kullanmazsa ve alacağını bono ilişkisine değil artık temel ilişkiye dayandırırsa bu durumda kazandırıcı işlemi sebebe bağlı kılmak zorundadır. Bu durumda bononun temel ilişkinin ispatında kullanılabilmesi için bononun düzenlenme sebebinin ispatlanması

gerekmektedir. Alacaklının ileri sürdüğü bu sebebe ilişkin borçlunun verdiği savunma ispat yükünün kime düşeceğini yeniden belirleyecektir. Borçlunun borcu kabul etmesi (ikrarı), ilişkinin hukuki niteliğini değiştirerek borcu kabul etmemesi (vasıflı ikrarı ya da gerekçeli inkârı) ya da borcun sona erdiği iddiası ile borcun varlığını reddetmesi (bileşik ikrarı) ispat yükünün dağılımını belirleyecektir. Borçlunun ikrarı söz konusu ise bu durumda ortada çekişmeli bir vakia olmadığından ispatın konusunu oluşturan bir durum yoktur. Eğer borçlunun vasıflı ikrarı söz konusu ise vasıflı ikrarın bölünememesi nedeniyle ispat yükü yeni sebebi ileri süren alacaklıda olacaktır. Borçlu bileşik ikrarda bulunuyorsa bu ihtimalde borcu ortadan kaldıran nedeni ispatlaması gereken kişi borçlu olacaktır. Zira bileşik ikrar bölünebilen bir ikrar türüdür.

Alacaklı ve borçlunun irade beyanlarının hukuki anlamda doğru nitelendirilmesi ispat faaliyetinin kimde olacağına karar vermek için gerekli ve önemlidir. Bunun yanı sıra tarafların ispat faaliyeti noktasında karineden faydalanıp faydalanmadıkları ispat yükü dağılımında dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli noktadır. Tüm bu bilgilerin ve davada yer alan iddia ve savunmaların birlikte doğru değerlendirilmesi menfi tespit davalarında adaletin doğru bir şekilde yerine gelmesi açısından kanaatimizce çok önemlidir. Sonuç olarak bu nedenlerle Yargıtay'ın bonodan kaynaklanan menfi tespit davalarında ispat yükünün belirlenmesinde bononun ta'lili kavramına dayanması eksik ve hatalı bir gerekçedir.

KAYNAKÇA

- Antalya, Gökhan: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. I, İstanbul 2012.
- Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema: *Medeni Usul Hukuku*, 2. Baskı, Ankara 2016.
- Bilgili, Fatih/Demirkapı, Ertan: *Kıymetli Evrak Hukuku*, 9. Basım, Bursa 2018.
- Budak, Ali Cem/Karaaslan, Varol: *Medeni Usul Hukuku*, Ankara 2017.
- Deynekli, Adnan: *Bonoda Bedel Kaydının Ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi*, GÜHFD, Cilt: IX, Sayı: 1-2, 2005, ss. 153-170.
- Eren, Fikret: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 17. Baskı, Ankara 2015.
- Karlı, Özlem: *Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanınması*, İstanbul 2008.
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip: *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, C. I, 6. Baskı, İstanbul 2014.
- Kuru, Baki: *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku*, İstanbul 2016.
- Oğuzman, Kemal/ Turgut Öz: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. I, İstanbul 2014.
- Öztan, Fırat: *Kıymetli Evrak Hukuku*, 22. Baskı, Ankara 2018.
- Pekcanıtez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet/Atalı, Murat/ Erdönmez, Güray/Akkan, Mine/Yeşilirmak, Ali/Taş Korkmaz, Hülya: *Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku*, Cilt: 2, 15. Baskı, İstanbul 2017.
- Poroy, Reha /Tekinalp, Ünal: *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 21. Baskı, İstanbul 2013.
- Reisoğlu, Safa: *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 23. Baskı, İstanbul 2012.
- Sayhan, İsmet: *Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi Ve Bedel İlişkisi*, Ankara 2006.
- Seven, Vural: *Kambiyo Senetlerinde Alonj*, İzmir Barosu Dergisi, Sayı:1, 2017, ss. 55-77.

Sungurbey, İsmet: *Borç İkrarı ve Borç Vaadi*, İstanbul 1957.

Tekinay, Sulhi/ Sermet Akman/Haluk Burcuoğlu/Atilla Altop: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, İstanbul 1993.

Tutumlu, Mehmet Akif: *Bononun Düzenlenme Nedeninin Değiştirilmesinde (Tek ve Çift Taraflı Ta'lilinde) İspat Yükü*, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 37, 2009, ss. 147-151.

Tutumlu, Mehmet Akif: *Senedin (Bononun) Düzenlenme Sebebine ve Bedelsizliğine İlişkin İddiaların İspatı*, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 143, 2018, s. 170-178.

Türk, Ahmet: *Kambiyo Senedi Borçlusunu Tarafından Açılan Bedelsizliğe Ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Özel Sayı, Prof. Dr. İrfan Baştuğ'a Armağan, İzmir 2005, ss. 307-382.

Ülgen, Hüseyin/ Helvacı, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan: *Kıymetli Evrak Hukuku*, 8. Baskı, İstanbul 2013.

Yılmaz, Halil: *Senedin (Bononun) Ta'lil Edilmesi*, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 100, 2014, ss. 335-344.